

Het Verhaal van Woerden

Verhaal 30 – Kunstenaars in Woerden **Leendert (Leo) Gestel (1881-1941)** door Frans Lander

Inleiding

Leo Gestel is nationaal en internationaal verreweg de bekendste Woerdense schilder. Hij is, samen met *Piet Mondriaan* en *Jan Sluijters*, een belangrijke vernieuwer van de Nederlandse schilderkunst in de vorige eeuw. Hij volgt veel stijlen maar weet die steeds volledig te integreren in zijn eigen ontwikkeling. In *Stadsmuseum Woerden* is een aparte zaal aan zijn werk gewijd. Hij heeft zijn eigen standbeeld in de tuin van de *Petruskerk* en in de stad is op verschillende gevels een aantal van zijn werken afgebeeld.

Levensloop

In welk Woerden, waar hij in 1881 wordt geboren, groeit Leo Gestel eigenlijk op? Woerden telt rond die tijd ongeveer 5000 inwoners, een tiende van het huidige aantal. Het is weliswaar een stad maar heeft de omvang van een groot dorp. De bevolking is zeer verzuild en bestaat voor 54% uit Nederlands-Hervormden en voor 38% uit Katholieken. Die laatsten zijn in 1853 aan hun reveil begonnen, hebben nu weer bisschoppen en bouwen ijverig aan hun, voornamelijk neogotische, kerken.

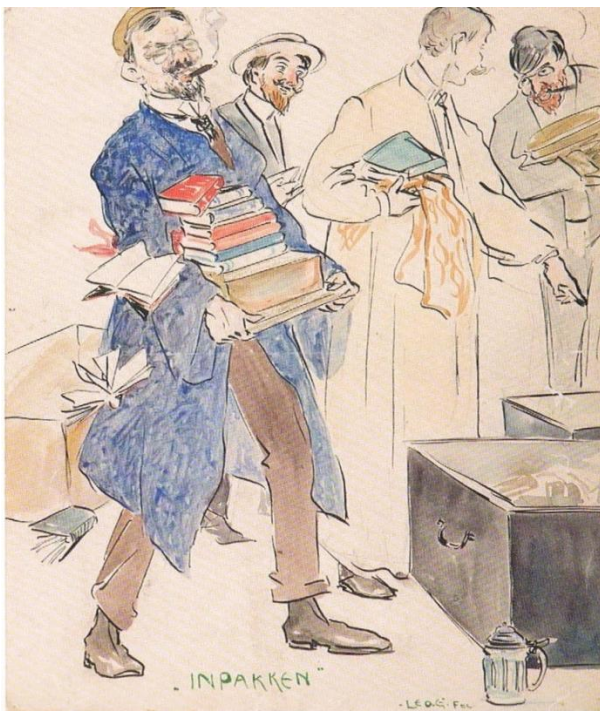
Ook Woerden krijgt in 1892 zo'n kerk, de *Bonaventurakerk*, waarvan Leo de bouw nog heeft meegemaakt. In één van zijn *pointillistische* schilderijen uit 1909 zien we op de achtergrond deze kerk.

Gezicht op de Sint Bonaventurakerk in Woerden (1909) – Stadsmuseum Woerden – (Foto: Frans Lander)

De relatief arme Woerdense bevolking leeft in die tijd vooral van de landbouw en de poldervisserij. Voorts zijn er dakpannenfabrieken en graanmaalders. In die bedrijven is vooral werk voor ongeschoolde arbeiders. De dominante bevolkingsgroepen vormen het kleinbedrijf en de middenstand, waartoe ook Leo's vader als huisschilder behoort. In die periode schilderen in en rond Woerden vooral kunstenaars van de zogenaamde *Haagse School*, zoals *Weissenbruch*, *Gabriël* en *Willem Tholen*. Het kleine Nieuwkoop met minder dan 3000 inwoners, is het centrum. Ook Gestel zal, als hij in Woerden logeert, regelmatig in de omgeving schilderen, onder meer met *Cornelis Vreedenburgh*. Die zit samen met Leo op de christelijke lagere school.

Gestel komt uit een zeer kunstzinnige familie. Zijn vader heeft een schildersbedrijf en is een verdienstelijk schilder. Daarnaast is hij ook directeur van de Woerdense *Avondtekenschool*. Tot zijn vijftiende jaar is Leo werkzaam in het bedrijf van zijn vader, in de overtuiging dat hij hier niet zijn hele leven zal blijven, al wordt dat wel van hem verwacht. In de winter volgt hij tekenlessen op de Avondtekenschool en hij hoopt kunstschilder te worden. Er volgt een familieberaad met oom *Dimmen* die in Eindhoven samen met zijn broer leiding geeft aan een familie-steendrukkerij. Het familieberaad leidt er toe dat Leo eerst de driejarige HBS zal bezoeken om vervolgens toegelaten te kunnen worden tot de rijksnormaalschool. Die school bezoekt Leo in de jaren 1900 tot 1903. De directeur van die school is destijds *W.B.G. Molkenboer*, een oom van de huidige burgemeester van Woerden.

Inpakken – de zolder in de Jan Steenstraat (ca 1905) – (Bron: Galerie Frank Welkenhuyzen, Utrecht)

Tegen de verwachting van zijn ouders in gaat Leo geen les geven. Hij vestigt zich in Amsterdam als vrij kunstenaar. In die periode ontvangt hij veel vrienden in zijn atelier aan de Jan Steenstraat in Amsterdam en hij maakt in die periode veel tekeningen waarvan Stads museum Woerden veel afbeeldingen bezit. Hij trouwt dan met *An Overtoom*, die vaak voor hem exposeert. De vele reizen die Leo maakt met schildervrienden of met zijn latere mecenas *Boendermaker*, zijn van groot belang voor zijn ontwikkeling. In Parijs maakt hij, samen met Jan Sluijters, kennis met het werk van *Seurat*, *Picasso*, *Cézanne*, *Matisse* en *Van Dongen*. Verder maakt Gestel nog reizen naar onder meer naar Zuid-Italië (Positano), Mallorca en naar het Duitse Ertsgebergte.

In de periode vlak voor de Eerste Wereldoorlog schildert Gestel onder meer in en rond Woerden en Nijmegen. In die tijd omarmt hij eerst het pointillisme en later het *luminisme*, wat uitmondt in schitterende doeken als *Herfst*, een icoon in *Museum Kranenburg* in Bergen (NH).

Berghandschap (Mallorca) – (1914)

Op Mallorca maakt Gestel in een meer kubistische stijl misschien wel zijn mooiste werk, waarvan veel helaas verloren is gegaan door de brand in zijn atelier in Bergen waar hij woont van 1916 tot 1929. Later zal hij zich aansluiten bij de *Bergense School* en lijkt zijn werk, door de zware contouren en kleuren, op dat van *Else Berg*, *Mathieu Wiegman* en *Mommie Schwarz*.

Zijn werk

Telkens ontdek je in het werk van Gestel invloeden van andere schilders, maar Gestel zou zichzelf niet zijn als hij niet steeds een eigen, authentiek handschrift weet te hanteren. Hij is absoluut geen kopiist. In Vlaanderen (1925-1927) raakt hij onder de invloed van de Vlaamse *expressionisten*, zoals *Constant Permeke* en *Fritz van den Berghe*, die in de kunstenaarskolonie *Sint-Martens-Latem* verblijven. Dit komt overduidelijk tot uitdrukking in zijn werk uit de Spakenburgperiode (1930-1934). Hij woont dan in Blaricum. Het is krachtig werk, duidelijk beïnvloed door zijn vrienden uit Vlaanderen, waar hij zich meer dan waar ook heeft thuis gevoeld en redelijk gelukkig is geweest, zoals ook blijkt uit zijn bewaard gebleven notities. Ook veel van dit werk is helaas verloren gegaan bij de brand.

Landschap nabij Montfoort (1909) – Kröller-Müller Museum

Circus (1928-1929) – Kröller-Müller Museum

Daarna neemt zijn werk weer een andere wending en komt Leo Gestel, onder invloed van schilders als *De Chirico* en *Picasso*, in classicistisch vaarwater terecht. In die tijd keren ook nadrukkelijk paarden in zijn werk terug zoals in *Circus*, dat nu in het *Kröller-Müller Museum* hangt.

In de laatste jaren van zijn leven is Leo vaak ziek en depressief. Hij wordt verschillende malen opgenomen in het ziekenhuis in verband met maagklachten. In die moeizame jaren tekent hij meer dan dat hij schildert. In 1941 overlijdt Leo in een ziekenhuis in Hilversum.

Door al die wisselende periodes en stijlen heen, geldt echter wat hij heeft zelf geschreven: *Iedere kunstenaar heeft in zich het gevoel van traditie, en is een deel van de schakel naar de toekomst.*

Hiermee hij refereert aan de delicate evenwichtsbalk tussen traditie en vernieuwing. Enkele jaren geleden is een grote overzichtsexpositie van zijn werk gehouden in het *Singermuseum* te Laren. Daar blijkt weer eens hoe indrukwekkend het werk van Leo Gestel is, evenals zijn grote invloed op de ontwikkeling van de Nederlandse moderne schilderkunst.

Spakenburgse Vrouwen (1932) – Stadsmuseum Woerden

Rechten

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van de tekst is toegestaan onder vermelding van "Tekst: Frans Lander, bron: Het Verhaal van Woerden". Het overnemen van beelden is toegestaan voor educatieve doeleinden onder vermelding van "Bron: Het Verhaal van Woerden", en verder met uitdrukkelijke toestemming van Stadsmuseum Woerden. Ondanks onze uitgebreide research kan het voorkomen dat niet alle rechthebbenden van een gebruikte afbeelding zijn benaderd. Bent u rechthebbende? Neem dan zo snel mogelijk contact op met Stadsmuseum Woerden.

De afbeelding *Inpakken* is afkomstig uit het boek *Leo Gestel hervonden*, uitgave Stadsmuseum Woerden (2012). De afbeelding *Landschap nabij Montfoort* is afkomstig uit de catalogus over Leo Gestel, uitgave Singermuseum Laren (2015). De afbeelding *Berglandschap (Mallorca)* is overgenomen uit het boek *Leo Gestel, autografische notities*, door Hans Hagen (2016). De afbeelding *Spakenburgse Vrouwen* is afkomstig van Stadsmuseum Woerden.